

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9\(350\).3-10](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9(350).3-10)
УДК 378.091.018.46:02]:005.336]](477)(045)

Ірина Шкіцька,
докторка філологічних наук,
професорка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету
i.shkitska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0252-8111>
Researcher ID AAA-8176-2020

Модернізація програм підготовки бібліотечних фахівців у відповідь на виклики сьогодення

У статті проаналізовано сучасні вимоги до працівників бібліотек з огляду на трансформацію їхньої діяльності. Розглянуто нові форми роботи фахівців та інновації у традиційних видах бібліотечної діяльності; окреслено компетентності бібліотекарів крізь призму цих змін. Досліджено особливості трансформацій у роботі відділу опрацювання літератури, в обслуговуванні читачів, рекаталогізації, поповненні бібліотечних фондів, підготовці експозицій. Наголошено на важливості опанування сучасних інформаційних технологій, обізнаності у сфері авторського права й захисту інтелектуальної власності в оцифровуванні бібліотечних фондів.

Як основні навички, потрібні працівникам книгозбірень для належної організації та проведення бібліотечних заходів, позиціоновано тайм-менеджмент, грамотність, ерудованість і креативність, використання технологій вебдизайну, здатність до ефективної міжособистісної взаємодії, ораторське мистецтво, фінансові знання, педагогічну майстерність і знання вікової психології, практичні вміння з ручної праці. Наголошено на компетентностях, необхідних для популяризації бібліотечних установ, здійснення грантової та благодійної діяльності книгозбірень.

З урахуванням тенденцій розвитку сучасного суспільства й бібліотечної галузі сформульовано перелік освітніх компонент, які доцільно впровадити в освітньо-професійні програми закладів вищої освіти, що готують знавців бібліотечної справи.

Ключові слова: діяльність бібліотек; інновації в бібліотечній справі; компетентності бібліотекарів; освітній компонент; заклад вищої освіти; освітньо-професійна програма

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, утвердження демократичних цінностей, розвиток новітніх технологій, зокрема впровадження сервісів штучного інтелекту (ШІ) в різні сфери соціального життя, суттєво позначаються на діяльності бібліотек, які нині вирізняються поліфункціональністю, розширюють спектр послуг, стають провідними культурними осередками, що відіграють важливу роль у популяризації знань, читання, освіти протягом життя, самовираженні, соціалізації тощо. Як наслідок — у сучасному світі професія бібліотекаря залишається однією з динамічно змінних [3, с. 2].

З огляду на переорієнтацію фокуса діяльності бібліотек змінюються й вимоги до фахового рівня їхніх працівників, що мають віддзеркалювати освітні програми ЗВО, які готують фахівців зі спеціальності В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа".

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми модифікації бібліотечної сфери й оновлення вимог до працівників книгозбірень давно перебувають у центрі зацікавлень дослідників [3; 7; 9;

10—12]. Наукові обговорення передусім стосуються підходів та методики підготовки працівників бібліотечної сфери [1; 2; 6] та з'ясування їх ролі в сучасній комунікації [4; 8].

Метою статті є висвітлення змін у вимогах до професійних компетентностей бібліотекарів з огляду на трансформацію діяльності сучасних книгозбірень.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань:** а) дослідити нові форми роботи працівників книгозбірень та інновації у традиційних видах бібліотечної діяльності, окреслити компетентності бібліотекарів крізь призму цих змін; б) сформулювати перелік освітніх компонент, потрібних для імплементації в освітньо-професійні програми закладів вищої освіти, що готують знавців бібліотечної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни, що відбуваються в бібліотечній сфері, стосуються як модифікації традиційних видів бібліотечної діяльності, так і розширення спектра бібліотечних послуг і поліфункційності книгозбірень, зокрема посилення їхньої ролі в соціумі.

Розглянемо основні напрями роботи бібліотеки, що потребують перегляду компетентностей її працівників.

Інновації у традиційних видах бібліотечної діяльності

1. *Трансформація роботи відділу опрацювання літератури.* Функціонування відділу в умовах технологічної модернізації передбачає інтеграцію новітніх технологій, зокрема сервісів штучного інтелекту, в головні робочі процеси. Знавці бібліотечної справи мають набути компетентностей застосування ШІ для автоматизації та оптимізації таких операцій:

а) *систематизація інформаційних ресурсів.* Ідеться про автоматизоване присвоєння індексів Універсальної десятикової класифікації (УДК) рукописам і літературним виданням, охоплюючи генерацію первинних формулювань і верифікацію їх коректності відповідно до чинних класифікаційних схем;

б) *згортання інформації.* Генерування анотацій до інформаційних ресурсів за допомогою алгоритмів штучного інтелекту допомагає оптимізувати роботу бібліотекаря, сприяє підвищенню ефективності інформаційного пошуку й спрощує ознайомлення користувачів зі змістом документів. Окрім того, важливим аспектом професійної діяльності працівників книгозбірень є глибоке знання функцій сучасного програмного забезпечення та вміння його застосовувати для введення, обліку, систематизації бібліографічних даних та управління ними.

Окремої уваги варті компетенції бібліотечних працівників у сфері різноманітних стилів і видів бібліографування, зумовлені зростанням міжнародної академічної мобільності та поширенням міжнародних стандартів оформлення наукових публікацій.

У контексті глобалізації інформаційних потоків зростає значущість такого чинника, як знання іноземних мов працівниками відділу опрацювання літератури. Зростання обсягів надходження до бібліотечних фондів літератури іншими мовами висуває нові кваліфікаційні вимоги до персоналу, зокрема щодо здатності якісного опрацювання й каталогізації іншомовних видань.

2. *Рекаталогізація та поповнення бібліотечних фондів.* Ефективне комплектування бібліотечних фондів як стратегічно важливий аспект діяльності бібліотечної установи передбачає наявність у фахівців низки професійних компетентностей:

а) *оцінювання інформаційних ресурсів.* Надання "експертизи та проведення консультацій і роз'яснювальної роботи для університетської спільноти з оцінювання наукових ресурсів і науко-

вих показників, включно з традиційними наукометричними та альтернативними показниками" [5, с. 3];

б) *інформаційно-пошукові навички в цифровому середовищі.* Здатність фахівця до результативного пошуку, відбору й оцінювання релевантної інформації про новітні видання, тематичні колекції та інші ресурси має вагоме значення для формування якісного й актуального бібліотечного фонду. Для сучасного працівника книгозбірні важливим є вміння "критично оцінювати та опрацьовувати контент із застосуванням нових форм медіа, а також використовувати ці медіа для переконливої комунікації" [12, с. 6]. Окрім того, бібліотекарі повинні мати навички роботи з платформами комерційних видавництв і видавництв відкритого доступу [10, с. 2];

в) *комунікативна компетентність у сфері книжкового ринку.* Потребує розвинених навичок міжособистісної комунікації, необхідних для налагодження та підтримки ефективної співпраці з видавництвами, книжковими дистриб'юторами, авторами й іншими стейкхолдерами з метою забезпечення вигідних умов придбання літератури та розширення джерел комплектування фондів;

г) *аналітичні здібності в контексті бібліотечного бюджетування.* Актуальними є компетенції бібліотекарів у сфері фінансової грамотності, зокрема вміння проводити аналіз кон'юнктури книжкового ринку, порівнювати цінові пропозиції на літературну продукцію різних постачальників та ухвалювати обґрунтовані рішення щодо придбання видань з урахуванням наявних бюджетних асигнувань бібліотечної установи.

Цінним у роботі працівника бібліотеки також є знання робочих процесів і операційних моделей видавничого процесу, редакційних процесів і стандартів (Digital Object Identifiers (DOI), International Standard Serial Numbers (ISSN), International Standard Book Numbers (ISBN), стійкі URL, OpenURL та CNRI Handle), політик і вимог сторони, що фінансує, стандартів метаданих і пошукових інструментів, а також умінь працювати з програмним забезпеченням для видань відкритого доступу (Public Knowledge Project's Open Journal System (OJS) та Open Monograph Press (OMP) [5, с. 3; 10, с. 4].

3. *Обслуговування читачів.* Працівники бібліотеки повинні мати знання з електронного документообігу, зокрема обліку та реєстрації читачів і бібліотечного фонду. Важливим є використання сервісів ШІ для формування списків рекомендацій для відвідувачів різних вікових категорій та їхніх уподобань — упровадження системи адресно-цільового інформування.

Надання спеціалізованих бібліотечно-інформаційних послуг, як-от тематичний добір літератури, оперативне інформування про нові надходження відповідно до запитів, індексування документів за Універсальною десятиковою класифікацією, підготовка фактографічних і бібліографічних довідок, зумовлює потребу наявності в бібліотечних працівників високого рівня ерудиції, широкої обізнаності в різних галузях, урахування трансдисциплінарності [12, с. 5] і глибоких фахових знань.

4. Підготовка експозицій. Оформлення виставок, присвячених важливим історичним датам і відомим діячам культури, передбачає наявність у бібліотечних працівників розвинутого естетичного чуття й практичних навичок у сфері декоративно-прикладного мистецтва (обізнаність із техніками вишивання, в'язання, бісероплетіння, макраме, мозаїки, валяння та виготовлення декоративних прикрас).

Оцифровування бібліотечних фондів

Процес оцифровування фондів є одним із найважливіших напрямів діяльності сучасних бібліотечних установ. До основних вимог до працівників книгозбірень у цій сфері належать:

1. Компетентність у застосуванні сучасних технологій розпізнавання, копіювання й оцифровування інформації. Набуття практичних навичок використання актуальних програмних та апаратних засобів для розпізнавання текстових і графічних даних, копіювання інформації з різноманітних носіїв та її перетворення на відповідні цифрові формати.

2. Обізнаність у сфері авторського права та захисту інтелектуальної власності. Виявляється у глибокому розумінні правових засад використання інформаційних ресурсів у цифровому середовищі, охоплюючи норми, що регулюють оцифровування, зберігання й надання доступу до об'єктів авторського права та суміжних прав, із метою мінімізації ризиків порушення чинного законодавства [5, с. 2; 10, с. 6]. Наприклад, у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), де здійснюють перепідготовку й підвищення кваліфікації фахівців у галузі культури та мистецтв, запроваджено навчальну програму підвищення кваліфікації працівників бібліотек "Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві" [1, с. 43].

Організація та проведення бібліотечних заходів / курсів

Важливим складником діяльності сучасних бібліотек є організація та проведення різноманітних заходів і тематичних курсів (зокрема онлайн)

для різних соціальних груп [12, с. 2]. Ефективна реалізація цієї функції потребує від бібліотечних працівників набуття комплексу професійних навичок і знань, що охоплюють:

1. Стратегічне планування заходів. Створення деталізованих планів, у яких визначено мету, цільову аудиторію, формат, терміни проведення та потрібні ресурси для майбутніх заходів.

2. Формування бази даних зацікавлених сторін. Створення та ведення систематизованого реєстру потенційних гостей, учасників, ведучих і запрошених із зазначенням актуальних контактних даних для забезпечення ефективної комунікації та залучення до бібліотечних ініціатив.

3. Розроблення анонсів, запрошень, рекламних повідомлень, спрямованих на інформування потенційних учасників щодо майбутніх заходів.

4. Залучення цільової аудиторії. Передбачає застосування різноманітних стратегій та інструментів для ефективного мотивування представників цільових груп до участі в бібліотечних заходах.

5. Проведення заходів / тематичних занять.

Розглянемо основні навички, потрібні для успішного виконання окреслених завдань.

Тайм-менеджмент — здатність до ефективного управління часом, зокрема контроль за тривалістю окремих етапів заходу та раціональний розподіл часу впродовж його проведення.

Грамотність і креативність — уміння створювати якісні, змістовні й оригінальні текстові матеріали (запрошення, анонси, дописи), що відповідають жанровим вимогам і привертають увагу цільової аудиторії.

Опанування нових технологій вебдизайну — базові знання та навички у сфері візуального оформлення інформаційних матеріалів, що нададуть можливість створювати естетичні, емоційногенні та зручні для зорового сприйняття зображення.

Використання соціальних мереж — компетентність у застосуванні платформ соціальних медіа як ефективного інструменту для популяризації діяльності бібліотеки, налагодження онлайн-інтеракції з користувачами.

Комунікативні навички — розвинені навички ефективної міжособистісної взаємодії з різними категоріями відвідувачів, запрошеними особами та колегами, зокрема налагодження контакту, ведення діалогу, надання інформації та вміння розв'язувати конфліктні ситуації.

Ораторське мистецтво — публічна комунікація, що передбачає навички чіткого й виразного мовлення, зокрема декламування текстів і виголошення промов.

Успішне проведення майстер-класів у бібліотечному просторі, спрямованих на пропагування знань, розвиток творчих здібностей відвідувачів та організацію змістовного дозвілля, передбачає наявність у працівників книгозбірень таких професійних компетентностей:

1. *Фінансова грамотність.* Здатність до здійснення точних фінансових розрахунків для визначення собівартості майстер-класу, охоплюючи витрати на придбання матеріалів, інструментів та інших ресурсів, а також до обґрунтованого формування бюджету заходу.

2. *Педагогічна майстерність і знання вікової психології.* Наявність педагогічних навичок, потрібних для ефективного передавання знань і формування вмінь учасників майстер-класу з урахуванням вікових особливостей, когнітивних здібностей і психологічних характеристик, сприятиме створенню сприятливої та продуктивної навчальної атмосфери.

3. *Практичні навички ручної праці.* Достатній рівень обізнаності з видами рукоділля, що передбачає створення аплікацій, виробів із пластиліну, мозаїчних композицій; знання технік образотворчого мистецтва, вишивання хрестиком і бісером, в'язання спицями й гачком, художнього розпису предметів, валяння, плетіння "макrame" та інших видів творчої діяльності, є необхідним для демонстрації технологічних процесів і надання практичної допомоги учасникам майстер-класу.

Популяризація діяльності бібліотечної установи

Інформування широких соціальних груп про роботу книгозбірень є надзвичайно важливим, оскільки віддзеркалює зміни в інформаційному ландшафті, суспільних потребах і ролі бібліотек у сучасному світі. Йдеться про конкуренцію книги з іншими джерелами інформації, зміну уявлень про бібліотеки, підвищення рівня цифрової грамотності населення й самоосвіти, розвиток інформаційної культури та критичного мислення, залучення нових користувачів і розширення аудиторії, підтримку культурного розмаїття й збереження культурної спадщини, сприяння соціальній інтеграції та спілкуванню, а також пошук фінансування й владних ресурсів.

Заходи з популяризації діяльності сучасної книгозбірні потребують від персоналу наявності комплексу навичок, спрямованих на активну взаємодію із цільовими аудиторіями в цифровому просторі:

1. *Забезпечення функціонування офіційного вебсайту бібліотеки й актуалізація його інформаційного наповнення.* Це завдання передбачає систематичне оновлення та розширення контенту сайту для забезпечення користувачів актуальною

інформацією щодо послуг, ресурсів, подій та інших аспектів діяльності бібліотеки. Актуальним є створення віртуальних виставок різних типів, підготовка й розміщення на сайтах бібліографічних покажчиків, популяризація колекцій і приватних збірань через подання інформації про них на вебсторінках бібліотек [2, с. 39].

2. *Створення й адміністрування інтерактивного контенту для залучення користувачів,* що передбачає розроблення та впровадження різних форматів взаємодії з читачами, зокрема організацію й модерацію вікторин, опитувань, форумів для обговорення, а також оперативне надання відповідей на запитання відвідувачів, що надходять через онлайн-канали комунікації.

3. *Ведення та просування офіційних сторінок бібліотеки в соціальних мережах.* Активне використання популярних соціальних медіаплатформ і месенджерів, як-от Instagram, Telegram, TikTok, сприяє рекламуванню діяльності бібліотеки, інформуванню користувачів про її новини та події, налагодженню двосторонньої комунікації, залученню нових читачів і формуванню позитивного іміджу бібліотечної установи в цифровому середовищі.

Грантова діяльність бібліотек

Здійснення грантової діяльності, спрямованої на залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації стратегічних ініціатив і проєктів розвитку, потребує від працівників книгозбірень наявності таких професійних компетентностей:

1. *Комунікативна компетентність в іншомовному середовищі.* Уміння бібліотекарів налагоджувати наукову комунікацію дає змогу оперативно поширювати інформацію про результати роботи українських науковців, збільшувати їх присутність у світовому академічному середовищі, обмінюватися думками, що сприяє розвитку сучасної науки [8, с. 44]. Знання на належному рівні іноземних мов, зокрема англійської, дасть змогу успішно здійснювати професійну комунікацію, вивчати й складати документацію, необхідну для отримання гранту та його реалізації, готувати матеріали для участі в міжнародних проєктах.

2. *Компетентність у сфері проєктного менеджменту та фінансового планування.* Знання та практичні навички, важливі для подання заявок: визначення мети, завдань, очікуваних результатів, складання деталізованих бюджетів і планів реалізації, а також уміння розподіляти й контролювати фінансові ресурси в межах грантових проєктів. У програмі підвищення кваліфікації бібліотечних працівників НАКККиМ передбачено опанування теми "Інноваційні зміни в бібліотеці

на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек" [1, с. 43].

3. *Здатність до налагодження та підтримки міжнародної співпраці.* Розвинені навички міжкультурної комунікації та партнерської взаємодії потрібні для налагодження контактів працівників бібліотеки з іноземними організаціями, фондами й іншими потенційними партнерами, ведення переговорів, укладання угод щодо співпраці та підтримки довгострокових професійних відносин у сфері міжнародного партнерства.

Благодійна діяльність бібліотек, патріотичне виховання дітей і молоді

Бібліотеки мають значний потенціал для активізації доброчинної діяльності, спрямованої на підтримку національної безпеки та патріотичне виховання молодого покоління. Розглянемо напрями реалізації благодійних проєктів у бібліотечному просторі.

1. *Організація плетіння маскувальних сіток.* Книгозбірні можуть стати постійними пунктами збирання матеріалів (тканин, ниток) і місцем проведення майстер-класів із плетіння маскувальних сіток. Залучення волонтерів різного віку, проведення навчальних семінарів і координація зусиль із волонтерськими організаціями дасть змогу забезпечити регулярне виготовлення продукції для потреб військових формувань.

2. *Ініціювання збирання бляшанок для виготовлення окопних свічок.* Співпраця з місцевими майстернями чи волонтерськими групами, які виготовляють свічки, допоможе ефективно використовувати зібрані матеріали.

3. *Реалізація довгострокової програми збирання пластикових кришечок для виготовлення протезів пораненим воїнам.*

4. *Проведення регулярних акцій зі збирання макулатури,* що може мати подвійну мету: екологічну — зменшення кількості відходів і благодійну — спрямування коштів від продажу макулатури на підтримку патріотичних ініціатив.

5. *Систематична організація та проведення тематичних благодійних ярмарків.* Залучення місцевих майстрів, народних умільців, дитячих творчих колективів для продажу їхніх виробів, організація майстер-класів, концертних програм та інших інтерактивних заходів сприятиме збиранню коштів для громадян, які потребують допомоги.

Розглянуті інновації у сфері бібліотечної діяльності передбачають модернізацію освітньо-професійних програм за спеціальністю В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа" й введення / оновлення освітніх компонент (ОК) у навчальний процес ЗВО, що здійснюють підготовку таких фахівців. Ідеться про запроваджен-

ня дисциплін обов'язкового циклу (за умов наявності відповідних результатів навчання в чинних стандартах підготовки фахівців) і навчальних курсів вибіркової складової. Зокрема, введення ОК "Новітні технології в діяльності бібліотек" забезпечить здобувачів вищої освіти комплексом теоретичних знань і практичних навичок, потрібних для оптимізації бібліотечних процесів завдяки інтеграції сервісів штучного інтелекту. Крім того, у межах зазначеної дисципліни студенти вивчатимуть програмне забезпечення, що є невіддільним складником функціонування сучасних бібліотечних установ.

ОК "Авторське право та захист інтелектуальної власності" має на меті надати майбутнім працівникам книгозбірень глибоке розуміння правових засад використання інформаційних ресурсів, що допоможе ухвалювати обґрунтовані рішення стосовно комплектування фондів, надання доступу до документів та їх оцифровування, мінімізуючи ризики порушення законодавства, сприяючи формуванню культури поваги до своєї та чужої інтелектуальної власності серед користувачів бібліотек.

Уведення ОК "Івент-технології" уможливило ефективну організацію й проведення різноманітних заходів (у різних форматах), створення сценаріїв свят з урахуванням тематики події та цільової аудиторії. ОК "Тайм-менеджмент" дає змогу ефективно планувати різні види діяльності, розраховувати час на заходах, виробити навички пунктуальності й організованості. Інтегроване вивчення ОК "Виразне читання" й "Ораторське мистецтво" забезпечить майбутніх бібліотекарів арсеналом комунікативних інструментів, що сприятиме успішній реалізації освітніх і культурно-просвітницьких функцій бібліотеки, а також формуванню позитивного іміджу працівника книгозбірні.

Вивчення ОК "Основи педагогічної майстерності", "Вікова психологія" дає змогу ефективно проводити заняття з людьми різних вікових категорій і соціальних груп. Знання та навички, сформовані в межах ОК "Декоративно-прикладне мистецтво", допоможуть майбутнім працівникам книгозбірень в оформленні експозицій, проведенні майстер-класів і благодійних акцій.

ОК "Іміджологія" уможливить розуміння процесів формування та підтримання іміджу бібліотечних інституцій. Опанування ключових концепцій іміджології надасть можливість ідентифікувати й аналізувати складники іміджу бібліотеки, налагодити зв'язки з громадськістю, прогнозувати та мінімізувати репутаційні ризики, підвищувати репутацію бібліотекаря.

ОК "Маркетинг у бібліотечній діяльності" озброює майбутніх працівників книгозбірень дієвим інструментарієм для рекламування бібліотечних послуг, ресурсів і продуктів серед цільових соціальних груп. ОК "Соцмережі в бізнесі" надає розуміння принципів функціонування соціальних медіа як інструменту комунікації, маркетингу та залучення аудиторії, пропагування діяльності книгозбірень. ОК "Основи блогерської діяльності" формує навички створення якісного та релевантного контенту, потрібного для залучення уваги аудиторії в цифровому середовищі, адже ведення блогу дає бібліотекарям змогу ділитися знаннями і досвідом, підвищуючи свій професійний авторитет і популяризуючи різновекторну роботу бібліотеки.

ОК "Вебдизайн" забезпечить майбутніх фахівців із бібліотечної справи базовими знаннями та навичками у сфері створення й підтримки вебсайтів, що є ключовим елементом презентації бібліотеки в онлайн-просторі, а також надає інструментарій для створення та опрацювання релевантних зображень.

ОК "Проектна / грантова діяльність" передбачає опанування інструментів для ініціювання й успішної реалізації проєктів, спрямованих на модернізацію бібліотечної інфраструктури, розширення спектра послуг й аудиторії, підвищення ролі бібліотеки в суспільстві завдяки залученню зовнішнього фінансування. Запровадження ОК "Основи фінансової грамотності" допоможе в опануванні навичок розрахунку бюджету бібліотеки під час закупівлі літератури та матеріалів для проведення майстер-класів, оформлення виставок тощо.

Вкотре наголосимо на важливості знання працівниками книгозбірень іноземних мов, що вкрай важливо для роботи відділу опрацювання літератури (ідеться передусім про облік і шифрування іншомовної літератури), грантової діяльності (пошук грантових програм, закордонних партнерів, спонсорів, подання заявок) та проведення

курсів іноземних мов для відвідувачів, підтримки заходів з іноземними гостями. Нові напрями роботи зумовлюють збільшення годин вивчення англійської мови в університеті, а також запровадження в навчання курсів ділової комунікації іншими мовами, зокрема "Польської мови професійного спілкування".

Висновки. Модернізація освітньо-професійних програм, за якими здійснюють навчання фахівців зі спеціальності В13 "Бібліотечна, інформаційна та архівна справа", через запровадження комплексу нових освітніх компонентів є стратегічно важливим кроком для якісної підготовки майбутніх бібліотекарів. Охоплюючи широкий спектр актуальних знань і практичних навичок, зазначені освітні компоненти спрямовані на формування компетентностей, потрібних для ефективного виконання професійних завдань бібліотечними працівниками в умовах динамічного розвитку інформаційного суспільства та посилення вимог до діяльності книгозбірень. Інтеграція наведених освітніх компонентів дасть змогу випускникам бібліотечних спеціальностей успішно виконувати професійні завдання: комплектувати фонди, оптимізувати бібліотечні процеси за допомогою сучасних технологій, комунікувати з користувачами, організовувати та проводити культурно-просвітницькі заходи, забезпечувати правомірне використання інформаційних ресурсів, брати участь у конкурсах на отримання грантів для модернізації бібліотечних установ і вдосконалення їхньої діяльності, формувати позитивний імідж бібліотеки, популяризувати її діяльність і послуги. Ці вміння та навички сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності випускників на ринку праці та їх готовності до інноваційної діяльності в бібліотечній сфері.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні компетентностей бібліотекарів, потрібних для обслуговування відвідувачів з особливими потребами.

Список бібліографічних посилань

1. Загуменна В., Тимошенко І. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців у НАКККиМ. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 4. С. 43—44.
2. Клименко О., Сокур О. Підвищення кваліфікації бібліотекарів як пріоритетний напрям науково-методичної роботи у НБУВ в умовах суспільних викликів. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 9. С. 37—42.
3. Колесникова Т. О. Професійні компетентності зарубіжних університетських бібліотекарів. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали II Науково-практичної Інтернет-конференції*, Харків, 24—31 жовтня 2016 р. Харків : Харк. нац. мед. ун-т, 2016. С. 71—75.
4. Ляшенко Л. В. Вивчення, забезпечення та розвиток інформаційних потреб бібліотекарів в умовах формування інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2002. 21 с.
5. Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу = Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access / P. Calarco, K. Shearer, B. Schmidt, D. Tate ; [transl. T. Zhestkova, O. Bruil]. *Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication*. 2016. June. P. 1—6. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17103/1/Zhestkova_Bruil_Librarian_Competent.pdf.

6. Сербін О., Кулик Є. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. № 3. С. 56—70.
7. Шуляр В. Медіаосвіта: стратегія і тактика співпраці медіапедагогів і бібліотекарів. *Збірник статей V Міжнародної науково-методичної конференції "Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи"*. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2017. С. 331.
8. Ярошенко Т., Борисова Т. Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників, видавців, бібліотекарів. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 4. С. 44—49.
9. Khan S. A., Parveen A. Professional competencies for librarians working in special libraries: the case of Pakistan. *The Electronic Library*. 2020. № 38 (5/6). P. 1135—1148. URL: <https://www.emerald.com/insight/0264-0473.htm>.
10. Kokot-Kanikula K., Szymik A. Zadania i kompetencje bibliotekarzy w zespole ds. polityk wydawniczych polskich czasopism naukowych. *Biuletyn EBIB*. 2021. № 3 (198). P. 1—8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5004729>.
11. Mushi C., Mwantimwa K., Wema E. Librarians' competencies for implementing embedded librarianship in university libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2023. № 55 (3). P. 798—812.
12. Schmeichel-Zarzeczna M. Kompetencje przyszłości — czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB*. 2021. № 3 (198). P. 1—7. URL: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/741>.

Iryna Shkitska,

Doctor of Philology,

Professor of the Department of Information and Sociocultural Activities,

West Ukrainian National University

Modernizing library training programs in response to today's challenges

The article deals with changes in the requirements for library staff due to the transformation of library activities, outlining new forms of their work and innovations in the performance of traditional types of library activity, the competencies of librarians through the prism of contemporary demands. The author describes changes in the work of the literature processing department, in reader service, recataloguing and replenishment of library collections, preparation of exhibitions, showing the importance of mastering modern information technologies and awareness in the field of copyright and protection of intellectual property in the digitisation of library collections.

The article considers time management, literacy, erudition and creativity, the use of web design technologies, effective interpersonal interaction skills, oratory, financial competence, pedagogical skills, and knowledge of developmental psychology, practical manual labour skills to be key skills necessary for library staff for the proper organisation and holding of library events.

The author emphasises the competencies necessary for the promotion of library institutions and the implementation of grants and charitable activities in libraries. In the light of recent trends in the development of modern society and librarianship, they offer the educational component list for the implementation in the university programmes preparing experts in librarianship.

Keywords: library activities; innovations in librarianship; competencies of librarians; educational component; university; educational and professional programme

References

1. Zahumenna V. & Tymoshenko I. (2015). Pidhotovka, perepidhotovka ta pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotechno-informatsiinykh fakhivtsiv u NAKKKiM. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 4, pp. 43—44.
2. Klymenko O. & Sokur O. (2023). Pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv yak prioritetnyi napriam naukovometodychnoi roboty u NBUV v umovakh suspilnykh vyklykiv. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 9, pp. 37—42.
3. Kolesnykova T. O. (2016). Profesiini kompetentnosti zarubizhnykh universytetskykh bibliotekariv. *Biblioteki i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori: materialy II Naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii*, Kharkiv, 24—31 zhovtnia 2016 r. Kharkiv: Khark. nats. med. un-t, pp. 71—75.
4. Liashenko L. V. (2002). Vyvchennia, zabezpechennia ta rozvytok informatsiinykh potreb bibliotekariv v umovakh formuvannia informatsiinoho suspilstva. PhD. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet kultury i mystetstv.
5. Calarco P., Shearer K., Schmidt B. & Tate D. (2016). Profil kompetentnostei bibliotekariv z naukovoi komunikatsii ta vidkrytoho dostupu = Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access. *Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication*. June, pp. 1—6. Available at: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17103/1/Zhestkova_Bruy_Librarian_Compe tent.pdf.
6. Serbin O. & Kulyk Ye. (2019). Profesiine vdoskonalennia bibliotekariv v umovakh neobkhdnosti yakisnykh zmin haluzi. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 3, pp. 56—70.
7. Shuliar V. (2017). Mediaosvita: stratehiia i taktyka spivpratsi mediapedahohiv i bibliotekariv. *Zbirnyk statei V Mizhnarodnoi naukovometodychnoi konferentsii "Praktychna mediahramotnist: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainski perspektyvy"*. Kyiv: Tsentr vilnoi presy, Akademiia ukrainskoi presy, p. 331.
8. Iaroshenko T. & Borysova T. (2015). Naukova komunikatsiia v tsyfrovu epokhu: z tochky zoru doslidnykiv, vydavtsiv, bibliotekariv. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 4, pp. 44—49.
9. Khan S. A. & Parveen A. (2020). Professional competencies for librarians working in special libraries: the case of Pakistan. *The Electronic Library*, 38 (5/6), pp. 1135—1148. Available at: <https://www.emerald.com/insight/0264-0473.htm>.

10. Kokot-Kanikuła K. & Szymik A. (2021). Zadania i kompetencje bibliotekarzy w zespole ds. polityk wydawniczych polskich czasopism naukowych. *Biuletyn EBIB*, 3 (198), pp. 1—8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5004729>.
11. Mushi C., Mwantimwa K. & Wema E. (2023). Librarians' competencies for implementing embedded librarianship in university libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55 (3), pp. 798—812.
12. Schmeichel-Zarzeczna M. (2021). Kompetencje przyszłości — czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB*, 3 (198), pp. 1—7. Available at: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/741>.

Надійшла до редакції 26.05.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9\(350\).10-20](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9(350).10-20)
УДК 027.021(477.54-25)ХДНБ:025.3](045)

Марія Чегринець,
головна бібліотекарка
відділу наукової систематизації, предметизації
та організації систематичних каталогів
ХДНБ ім. В. Г. Короленка
mima8997@gmail.com

Процеси систематизації у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка: традиції та виклики цифрової епохи (до 195-річчя ХДНБ ім. В. Г. Короленка)

У статті розглянуто актуальні питання роботи фахівців-систематизаторів; наведено відомості щодо становлення й здобутків колективу працівників відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, які протягом багатьох років копійкою повсякденною працею вписували нові сторінки в історію книгозбірні й зробили неocenний внесок в її історичне минуле та розвиток майбутнього.

Зосереджено увагу на основних етапах формування відділу, особливостях його функціонування в різні історичні періоди та викликах, що постають перед сучасними систематизаторами в умовах цифровізації, оновлення інформаційних ресурсів і змін у структурі знань.

Проаналізовано традиційні методи класифікації та сучасні підходи до предметизації документів, що дають змогу забезпечити глибоку й точну ідентифікацію змісту видань. Окреслено значення систематичних каталогів як важливого складника інформаційно-пошукової системи бібліотеки, що дає змогу забезпечити доступ до знань широкому колу користувачів. Висвітлено роль відділу у формуванні єдиного бібліотечно-бібліографічного простору, підтримці міжбібліотечної взаємодії та професійного навчання молодих фахівців.

Стаття буде корисною бібліотекарям, каталогізаторам, дослідникам бібліотечної справи, а також усім, хто цікавиться розвитком бібліотечної систематизації як наукової та практичної галузі.

Ключові слова: Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка; систематизація; предметизація; галузі знання; систематичний каталог; електронний каталог; фахівці-галузевики; авторитетний файл предметних рубрик; Універсальна десятикова класифікація

Постановка проблеми. У сучасних умовах професія бібліотекаря стає дедалі багатограннішою та складнішою. Сталою є думка, що фахівець, який здійснює систематизацією та класифікацією бібліотечних фондів, тобто розподіл документів (книг, журналів, електронних ресурсів тощо) за певними системами класифікації для забезпечення зручного пошуку й доступу до інформації, є фахово обізнаним бібліографом. Проте нині бібліографи-систематизатори мають бути готовими до постійних змін і нових викликів. "Сучасна тенденція глобалізації особливо проявлена в галузях, які працюють з інформацією та знаннями" [1, с. 362]. Наукові бібліотеки широко впроваджують автоматизовані системи, за допомогою яких генерують електронні ресурси, а отже роль і методи роботи систематизатора кардинально змінюються й нині базуються на використанні комп'ютерних

програм і баз даних. "Сьогодні реалії підходів систематизування інформаційних ресурсів, організації інформації та формування відповідних баз даних, каталогів в такому стані, коли потрібно вибудовувати реально діючу стратегію реформ не просто на рівні однієї бібліотеки (навіть однієї з національних!), а в масштабах усієї держави" [5, с. 72].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ролі систематизаторів і систематизації не є новою для України. Автори наукових праць розглядають теоретико-методологічні аспекти основних категорій, пов'язаних із предметом дослідження, зокрема: сутність і термінологічні характеристики понять; процес систематизації та його методичне забезпечення; мотивацію фахівців до вдосконалення й набуття нових навичок; психологічні засади фаху тощо.